

ПІДГОТОВКА РЕКОМЕНДАЦІЙНИХ БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОКАЖЧИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЮ БІБЛІОТЕКОЮ УКРАЇНИ ІМЕНІ В.І. ВЕРНАДСЬКОГО В 1948-1964 РОКАХ

Д.В. Устиновський

Досліджується діяльність Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського в галузі підготовки та видання рекомендаційних бібліографічних посібників у 1948-1964 рр.

Ключові слова: національна бібліотека України імені В.І. Вернадського, бібліографічна діяльність, рекомендаційна бібліографія

PREPARATION OF RECOMMENDATORY BIBLIOGRAPHIC TOOLS OF THE VERNADSKY NATIONAL LIBRARY OF UKRAINE IN 1948-1964

The activities of the Vernadsky National Library of Ukraine in the field of preparation and publication of Recommendatory bibliographic tools in 1948-1964 are studied

Keywords: the Vernadsky National Library of Ukraine, bibliographic activities, recommendatory bibliographic tool

Період 1948–1964 рр. є особливим в історії розвитку та діяльності Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського (НБУВ). Вона мала статус та назву Державної публічної бібліотеки УРСР (ДПБ), а бібліографічна діяльність була сконцентрована не лише на інформаційно-бібліографічному супроводі виконання наукових і державних програм та тем, а й на підготовці рекомендаційних бібліографічних покажчиків широкого тематичного плану, що забезпечували пропаганду політики держави в галузі ідеології, культури, освіти, розвитку народного господарства. Разом з тим, цей період часу ще не став об'єктом історико-бібліографічних досліджень. Загальна інформація про розвиток української бібліографії цього періоду міститься лише в праці Л.А. Дубровіної та О.С. Онищенко «Історія Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. 1941-1964» (К., 2003) [9], де висвітлюються загальні питання розвитку бібліотечно-бібліографічної діяльності НБУВ, підготовки науково-допоміжних бібліографічних покажчиків, однак менше уваги приділяється рекомендаційній бібліографії.

Таким чином, метою даної статті є розкриття змісту роботи з підготовки та видання бібліографічних посібників рекомендаційного призначення, у період виконання НБУВ функцій ДПБ.

1948 р. Бібліотека Академії наук УРСР була перетворена на Державну публічну бібліотеку УРСР, їй надано статус головної бібліотеки України, одночасно залишивши функції академічної. На неї були покладені завдання стати методичним центром з координації діяльності в галузі рекомендаційної бібліографії в Україні, забезпечення бібліографічною інформацією органів влади та управління.

На той час основні бібліотеки України провели облік, опис та інвентаризацію фондів після подій Другої світової війни, організували міжбібліотечний обмін, здійснили поповнення своїх фондів за рахунок перерозподілу між бібліотеками України та СРСР [8, 325-328]. Необхідно було створювати та організовувати систему масових бібліотек Києва та України. Республіканської бібліотеки в Україні не було, тому перетворення академічної бібліотеки на публічну було вимушеним кроком.

За Новим Статутом Бібліотеки, схваленим Радою Міністрів УРСР 1 липня 1949 р., були затверджені нові функції установи як центральної республіканської бібліотеки, яка проводить обслуговування фондами широких кіл трудящих, партійних, радянських і

наукових організацій; центрального державного книгосховища; науково-дослідного центру УРСР в галузі книгознавства, бібліотекознавства та бібліографії, а також, республіканського центру рекомендаційної бібліографії. Водночас вона залишалася Фундаментальною бібліотекою Академії наук УРСР [9, 131].

ДПБ була включена до комплексних державних економічних програм, зокрема, у сфері вивчення продуктивних сил, розвитку промисловості, будівництва, сільського господарства, а також орієнтована на розвиток культури в Україні та політичне виховання мас.

Від 1949 р. розпочинається робота з науково-методичного забезпечення розвитку рекомендаційної бібліографії в Україні, а також забезпечення масових бібліотек методичними та професійними матеріалами [12]. За період 1949-1954 рр. вийшло 17 випусків щоквартального фахового бібліографічного покажчика – списків нової літератури з питань бібліотекознавства, історії і методики бібліографії та книгознавства, історії книги за участі фахівців у галузі теорії та практики бібліотечної роботи: Г.М. Плеського, Я.Н. Прайсмана, Л.І. Вовченко, Л.Г. Горбової, Л.Г. Савіної. Видання створювалося для узагальнення досвіду передових бібліотек СРСР та створення єдиної методичної бази для бібліотек різних видів і типів України. Обмін бібліотечним досвідом, безумовно, сприяв розгортанню діяльності бібліотек та підготовки бібліографічних видань, Бібліотека почала видавати і списки своїх видань [21].

У цьому самому руслі були підготовлені анотовані покажчики основної літератури за 1951-1953 рр., присвячені обліку та охороні фондів, методиці роботи з фондами, організації книжкових виставок, читацького систематичного каталогу тощо (Я.Н. Прайсман, Р.Л. Бухіна) [24]. Ці матеріали в оперативному режимі надавали інформацію з основних моментів організації роботи бібліотек.

На діяльність у галузі бібліографії та методичного забезпечення масових бібліотек суттєво позначилися рішення партійних пленумів щодо розвитку сільського господарства і промисловості, прискорення науково-технічного прогресу. Покажчики, що були замовлені відповідно до завдань економічного розвитку країни, зокрема щодо використання природного газу в різних сферах народного господарства, підготовленого А.Д. Ульяновою (К., 1948) [25].

У середині 1953 р., в зв'язку з проведенням липневого та вересневого пленумів ЦК КПРС (зокрема, останнього, що ухвалив рішення «О мерах дальнейшего развития сельского хозяйства СССР»), Бібліотека видає низку рекомендаційних бібліографічних посібників у галузі сільського господарства: «Травопольна система землеробства – запорука високих і сталих урожаїв» (К., 1950), «Передовий досвід вирощування високих урожаїв озимої пшениці та кукурудзи» (К., 1953), «Кукурудза – цінна кормова і продовольча культура» (К., 1950), «Методи роботи колгоспника-вченого Т.С. Мальцева» (К., 1955), укладені Т.Н.Щербиню та О.О. Індасовим. В середині 50-х рр. актуальними стають питання меліорації сільськогосподарських земель і виходить відповідний покажчик Т.Н. Щербини та О.О. Індісова (К., 1956), а також бібліографічний огляд Г. Плеського, присвячений новій сільськогосподарській літературі (1958) [22].

У зв'язку з розвитком передових технологій у промисловості, зокрема, обробки металів та зварки, ДПБ приділяє увагу цьому питанню, Г.І. Стецюк підготовлена бібліографічна пам'ятка «Електроіскровий спосіб обробки металів» (К., 1949), «Анодно-механический способ обработки металлов» (К., 1952) та «Скоростное резание металлов...» (К., 1954). Покажчик щодо передового досвіду металургів 1954 р. склала А.Д. Ульянова. Окремим виданням 1950 р. вийшов покажчик «Лауреаты Сталинских премий в области науки, изобретений и коренных усовершенствований методов производственной работы за годы 1933-1949 по Украинской ССР» (А.Л. Ульянова, Р.Б. Лиммер) [10].

Рекомендаційні бібліографічні видання Бібліотеки сприяли поширенню інформації щодо капітального й промислового будівництва, побачила світ серія видань: «Великі будови Сталінської епохи: Бюлетень нових надходжень», укладений О.С. Ровнер (К., 1950–1953), «Великі будови комунізму на Півдні Української РСР» (К., 1952) та «Великі будови

комунізму: методичні і бібліографічні матеріали на допомогу бібліотекам» (К., 1951). Паралельно готувалися покажчики «Новая техника на строительстве гидротехнических сооружений», укладений А.Л. Ульяновою (К., 1954) та «Передові методи житлового будівництва: бібліографічний покажчик» (Р.Б. Ліммер, Г.А. Пуліян К., 1952) [2].

Деякі видання відзначалися тим, що в них одночасно концентрувалися не тільки бібліографічні, а й методичні матеріали на допомогу масовим бібліотекам. Після засудження культу особи були припинена робота над виданням «Сталінська будова на Дніпрі» та іншими темами, пов'язаними з іменем Сталіна, однак, це не знизило рівня ідеологічного контролю над бібліографічною роботою ДПБ.

Значного поширення набув напрям з інформаційно-бібліографічного забезпечення соціально-політичних питань розвитку держави. Сформувався тематичний напрям, присвячений пропаганді рішень з'їздів, пленумів, нарад ЦК КПРС та ЦК КПУ, основних політичних та революційних подій, соціалістичних свят. Така бібліографічна продукція була призначена для формування політичної культури мас; вона видавалася як окремо, так і на сторінках газет та журналів і передбачала популярні форми викладу бібліографічного матеріалу [19]. Зазвичай, готувався базовий бібліографічний покажчик, де досягалась певна повнота репрезентації матеріалів з теми, і який надалі використовувався для різних варіантів рекомендаційної бібліографічної роботи, створенню бібліографічних оглядів, підготовки виставок у культурних установах та навчальних закладах. Як приклад, можна навести святкування 50-річчя Першої російської революції 1905–1907 рр. До цієї дати було видано бібліографічний покажчик, (укладачі – В.П. Титаренко, В.О. Лівенцов, Г.М. Третьак, Г.М.Гімельфарб), методичні та бібліографічні матеріали на допомогу масовим бібліотекам, підготовлені Я.Н. Прайсманом [18].

У цей період починається і бібліографічна діяльність Л.І. Гольденберга – одного з найбільш плідних бібліографів, який переважно спеціалізувався в галузі літературознавства, але був залучений до створення й інших бібліографічних матеріалів, зокрема, присвячених російській революції 1905-1907 рр. [5].

Пропагандистські матеріали до виборів у Верховну Раду УРСР готувалися бібліографами Л.І. Вовченко, Г.М. Гімельфарб, І.З. Бойком, Г.М. Плеським у вигляді покажчиків на допомогу організації виставок у масових бібліотеках, клубах, школах, та для голосних читань. Зовнішньополітичні ініціативи СРСР у період холодної війни та розповсюдження знання про політику миру знайшли відображення в покажчиках 1951-1953 рр., присвячених пропаганді миру та боротьбі за нього (уклад. Л.І. Вовченко, Л.І.Гольденберг, М.В.Булавицька) [7].

ЦК КПРС 1954 р. провів серію нарад з атеїстичної пропаганди і ухвалив постанову «О крупных недостатках в научно-атеистической пропаганде». На виконання її положень, впродовж 1954-1956 рр., були підготовлені Л.І. Гольденбергом два бібліографічних огляди антирелігійної тематики [4].

ДПБ була зобов'язана виконувати завдання й урядових структур, зокрема, Міністерства освіти УРСР у галузі видання списків нової педагогічної літератури, вони готувалися Л.І.Гольденбергом та Г.М. Плеським. Рекомендаційні бібліографічні списки на допомогу пропаганди педагогічної літератури різного профілю виходили надалі в періодичних виданнях до початку 60-х років. За цей напрям відповідали Л.І. Гольденберг та М.П. Рудь [15].

Важливим суспільно-політичним проектом того часу стає пропаганда історичних зв'язків народів СРСР, у тому числі українського та російського. Починаючи з середини 50-х рр., було створено низку бібліографічної продукції про розвиток дружби народів, реалізований групою бібліографів. До неї входили: І.З. Бойко, М.В. Булавицька, Г.М.Гімельфарб, З.І.Руда, Л.І. Гольденберг. 1954 р., за постановами уряду, було широко відзначено 300-річний ювілей з часу возз'єднання України з Росією. Тоді ж, у співпраці з Інститутом історії, були підготовлені та опубліковані фундаментальні бібліографічні покажчики: «300-річчя

возз'єднання України з Росією (1654-1954)» (Г.М. Третяк, З.І. Руда, Л.І. Гольденберг, І.З.Бойко) [17].

Найбільш активно розвивався напрям бібліографії художньої літератури, зокрема, біобібліографії. Видавалися покажчики, присвячені творчості українських та російських класиків. Передбачалося, що вони стануть у пригоді працівникам вищих та середніх навчальних закладів, інших установ сфери культури. Як правило, бібліографічні покажчики видавалися до ювілеїв, наприклад, до 100-річчя з дня народження Івана Франка (І.З. Бойко), 100-річчя Панаса Мирного (М.В. Булавицька), 150-річчя О.С. Пушкіна (І.З. Бойко, Г.М.Гімельфарб), 125-річчя Л.І. Глібова (І.З. Бойко), 100-річчя від дня смерті М.В. Гоголя (І.З. Бойко, Г.М. Гімельфарб). Значна увага приділяється загальній популяризації творчості Т. Шевченка, М. Коцюбинського, Лесі Українки, а також письменникам радянської доби: П. Тичині, О. Гончару [11]. Видавалися бібліографічні огляди перекладів творів М. Горького, О.М. Толстого [3]. Спільно з Державною бібліотекою ім. В.І. Леніна, 1957 р. був створений рекомендаційний бібліографічний покажчик «Украинская литература. Дооктябрьский период», укладачі І.З. Бойко, І.В. Булавицкая, А.М. Гимельфарб, Л.І. Гольденберг, К.Є. Скокан [23].

У цей період відзначається активна науково-бібліографічна діяльність у галузі літературознавчої бібліографії І.З. Бойка, Г.М. Гімельфарб, М.В. Булавицької, Л.І. Гольденберга, які підготували наукові бібліографії класиків літератури. Починає розвиватися напрям бібліографічних літературознавчих оглядів Л.І. Гольденберга, що публікуються з метою популяризації літературознавства в журналах «Українська мова в школі», «Соціалістична культура», «Вітчизна», «Культурно-освітня робота» [6]. Ширилася практика супроводження видань творів українських письменників короткими бібліографіями літератури про життя та творчості, зокрема, П.Г. Тичини, Ю.І Яновського, Л. Первомайського, підготовлених бібліографами І.З. Бойко, Ф.К. Сараню, М.В. Булавицькою [1].

Продовжується популяризація радянських революційних та політичних діячів, зокрема, М. Щорса, К. Ворошилова [13].

Отже, у першій половині 50-х рр. ДПБ розпочала створювати рекомендаційні бібліографічні посібники, орієнтовані на популяризацію наукового знання, допомогу в розбудові радянського культурного життя та формування комуністичної ідеології широких народних мас. Серед них виділяються такі форми: бюлетень нових надходжень, методичні і бібліографічні матеріали на допомогу бібліотекам, бібліографічна пам'ятка, бібліографічний огляд тощо. Велика кількість підготовлених видань такого виду обумовлюється принципами відбору літератури, незначним обсягом, малим часом підготовки до друку. Вони були спрямовані на методичну підтримку діяльності бібліотек, керівництво читанням, пропаганду знань, приурочувались до свят, пам'ятних дат тощо. Разом з тим, бібліографічна робота ДПБ була піддана критиці, вказувалося на те, що Бібліотека недостатньо якісно працює в цьому напрямі. Перевірки діяльності ДПБ Комітетом у справах культосвітніх закладів при Раді Міністрів УРСР 1957 р. указали на недостатню роботу в галузі обслуговування масового читача, у тому числі бібліографічної. [9, 196-197]

ДПБ, як одночасно бібліотека УРСР і АН УРСР, повинна була також забезпечувати інформаційний супровід розвитку академічної науки, тому не могла повноцінно керувати системою бібліотек України. Зважаючи на це, 1956 р. було створено Республіканську бібліотеку ім. КПРС на базі Київської обласної бібліотеки та Науково-методичного кабінету бібліотекознавства Міністерства культури УРСР. Саме їй і була передана роль центру науково-методичної роботи в галузі бібліотекознавства та бібліографії, передусім для публічних та масових бібліотек [8, 363-364]. До кінця 50-х рр. мережа бібліотек в Україні була відбудована і значно розширена. Відкрились і почали роботу галузеві республіканські наукові бібліотеки – технічна, медична, сільськогосподарська, історична. Виникла потреба в координації роботи та спеціалізації бібліографічної діяльності. ДПБ зосередило свою

діяльність у напрямі інформаційного забезпечення наукових досліджень та розвитку і організації діяльності системи бібліотек науково-дослідних інститутів академії наук.

1959 р. відбувся позачерговий XXI з'їзд КПРС, який визначив необхідність прискорення науково-технічного прогресу, розвитку народного господарства в умовах конкуренції із Заходом. На з'їзді були прийняті плани розвитку народного господарства сім років, уточнені та скореговані плани роботи АН УРСР. Пріоритети наукових досліджень були орієнтовані на розвиток хімічної промисловості, прискорення науково-технічного прогресу та розвитку сільського господарства. Одночасно у вересні 1959 р. було ухвалено Постанову ЦК КПРС «Про стан і заходи щодо вдосконалення бібліотечної справи в країні», де викривались недоліки в діяльність бібліотек у галузі пропаганди бібліотечно-бібліографічних знань [9, 253-255].

Бібліотеками виконувалася всеукраїнська програма «Рекомендаційна бібліографія на службі побудови комуністичного суспільства», що передбачала опрацювання принципів, створення методів та організаційних засад підготовки покажчиків, а також планувалося видання значної кількості бібліографій.

Бібліотека АН УРСР провела уточнення та корегування планів наукових робіт згідно з Програмою, залишилися переважно ті теми, виконання яких завершувалось, а також ті, що виконувалися за рішенням Президії АН УРСР та урядових постанов. Серед них забезпечення рекомендаційною бібліографією передбачали теми: «Міста УРСР» (Г.М. Третяк, Н.Є. Коноваленко), «Історія технічної літератури» (А.Д. Ульянова, Г.І. Стецюк), «Розвиток електрифікації на Україні» (А.Д. Ульянова, В.В. Павлова), «Передові колгоспи України в боротьбі за дальше піднесення сільського господарства» (Т.М. Щербина, О.О. Індисов), «300-річчя возз'єднання України з Росією» (О.М. Матвієнко, В.М. Шинкаренко, П.Ю. Висоцька), «Т.Г. Шевченко» (І.З. Бойко, Л.І. Гольденберг, К.І. Скокан), «Огляд літературного архіву І.Франка» (З.В.Кирилюк), «Методичні листи кабінету бібліотекознавства на допомогу науковим бібліотекам АН УРСР» (Г.М. Плеський) тощо. Однак, основна увага була сконцентрована на підготовці науково-допоміжної бібліографії, присвяченої забезпеченню розвитку різних наукових напрямів системи АН УРСР, з особливою увагою проблем колоїдної хімії, хімічної промисловості, що була актуальним у період оголошення КПРС та Ради Міністрів УРСР кампанії за впровадження досягнень хімії в народне господарство [9, 243-244.].

Особливого значення набула підготовка низки бібліографічних видань та науково-допоміжного покажчика, присвяченого 100-річчю від дня смерті Т.Г. Шевченка, робота над яким розпочалася 1956 р. Бібліографічна «шевченкіана» стала першим фундаментальним проектом Бібліотеки за спеціальним планом, затвердженим Урядом та Президією АН УРСР щодо проведення ювілейних шевченківських свят і виконувалася в 1957-1964 рр. Бібліографія бібліографії, пов'язана з життям та діяльністю Тараса Шевченка, завершується 1961 р. виданням тому «Тарас Григорович Шевченко: Бібліографія бібліографії. 1940-1960. Література про життя і творчість», підготовленим І.З. Бойко та Г.М. Гіммельфарб (К., 1961). Друге видання: «Т.Г.Шевченко: Бібліографія літератури про життя і творчість» в 2 т. (т. 1. 1839-1916; т. 2, 1917-1959), підготовлено 1962 р., виходить 1963 р. завдяки колективу бібліографів під керівництвом І.З. Бойко, О.І. Скокан і Л.В. Беляєвої. Ф.К. Сарана публікує матеріали до бібліографії шевченкіани за 1957-1962 рр. на сторінках «Збірників праць наук. шевченківських конференцій», що проходили в Києві у 1959-1964 рр., бібліографію ювілейної літератури, а також «Матеріали до бібліографії шевченкіани за роки Великої Вітчизняної війни» (К., 1958). Популяризації творів Кобзаря слугувало й видання: «Бібліографічний список дисертацій та авторефератів про Т.Г.Шевченка: (1939–1963)», укладений Л.В. Беляєвою. Ці праці заклали основу для підготовки подальших фундаментальних видань із шевченкіани [16].

Серед широкого кола літературної рекомендаційної бібліографії – бібліографічні матеріали, що продовжували попередні праці, а також і нові, що вийшли до пам'ятних дат,

присвячені, зокрема, В.Г. Короленку, І.К. Микитенку, М. Вовчку та іншим, що уклали І.З. Бойко, А.К. Гімельфарб, Л.І. Гольденберг, М.В. Булавицька [14].

Рекомендаційні анотовані списки літератури впроваджувалися на допомогу викладання мови та літератури в школі Л.І. Гольденбергом. Бібліотека продовжувала напрям популяризації педагогічного знання для дошкільної та середньої освіти, тому в цей період виходить низка бібліографічних оглядів літератури щодо виховання дітей, методик розвитку дошкільників, фізичного виховання дітей тощо, що публікується в спеціалізованих журналах такими бібліографами як Л.І. Гольденберг та М.П. Рудь [15].

Після підготовки низки видань до 300-річчя возз'єднання України з Росією, здійснюється виконання багаторічної праці, присвяченої історії м. Києва з найдавніших часів і до 1917 р.: (т. 1, вип. 1–2, К., 1958–1959). Бібліотека стає учасницею фундаментального проекту «Історія міст і сіл Української РСР» (у 25 т.), що здійснював Інститут історії АН УРСР разом із редколегією видання. Ф.К. Сараною, М.В. Булавицькою, Л.І. Гольденбергом було підготовлено значну кількість статей, рекомендаційних бібліографічних матеріалів тощо.

Практика святкування різних суспільно-політичних подій за календарними датами надавала установам та організаціям можливості для різноаспектного використання бібліографічної інформації, підготовленої до певного ювілею або революційної дати, що відзначалися щороку. Тематичні рекомендаційні списки використовуються для організації виставок, читання вголос, проведення заходів як у середині Бібліотеки, так і за її межами. Анотовані бібліографічні списки, огляди, пам'ятки, каталоги виставок, створювалися відповідно до функцій ДПБ у період 1956-1958 рр.

Бібліотека підготувала та видала за результатами виконання тем, багато бібліографічних покажчиків суспільно-політичного змісту. Це, зокрема, «Союз робітничого класу і селянства» (К., 1956) (автори – В.О. Титаренко, В.О. Лівенцов, І.Ю. Панченко); «40 років Радянської влади на Україні» (К., 1958); «Олександр Григорович Шліхтер» (К., 1958) (автори – О.С. Ровнер, Р.Я. Королик) і т. ін.

Наприкінці 50-х рр. почався період розвінчання культу Сталіна, однак ідеологічно-пропагандистські функції бібліотеки не зазнали змін. З 1959 р. ДПБ планує нові теми, пов'язані з історією Комуністичної партії України (П.З. Гринюк, А.І. Камінська). «Джерела бібліографічного розшуку літератури з історії КППС» (Х., 1959), покажчик «Соціалістичний реалізм: Корот. бібліографія крит. літ.», укладений І.З. Бойком та опублікований на сторінках журналу «Література в школі», а також окремі покажчики, присвячені КППС [20].

Від 1960 р. вирішується питання розподілу напрямків бібліографічної роботи між Республіканською бібліотекою ім. КППС та ДПБ: перша набуває статусу республіканського центру в галузі природничих наук, а ДПБ – суспільно-політичних, філологічних, мистецтвознавчих та хіміко-технологічних наук. Це рішення сприяло зосередженню на більш глибокій розробці питань забезпечення науково-технічних досліджень у відповідних галузях, їхнього інформаційно-бібліографічного супроводу.

Таким чином, у бібліографічній діяльності Бібліотеки 1948-1964 рр. значне місце посідала робота зі створення рекомендаційної бібліографії з різних суспільно-політичних тем, літературознавства та культури, різних галузей радянської науки, педагогіки, питань виховання тощо.

Були видані покажчики щодо обліку, охорони бібліотечних фондів, роботи з книгою, організації книжкових виставок, присвячених іншим проблемам. Однак, одночасне виконання функцій державної публічної бібліотеки та інформаційно-бібліографічного забезпечення потреб академічної науки не відповідала тогочасним можливостям установи, і організація робіт з підготовки рекомендаційних покажчиків часто критикувалася, відмічалась її недостатність. Водночас, створення такої бібліографії, обмеження в повноті та об'єктивності змісту не було притаманне для практики діяльності головної наукової бібліотеки республіки.

Відбудова народного господарства стала однією з пріоритетних завдань часу. ДПБ була широко долучена до інформаційно-бібліографічного забезпечення цих процесів, питання теорії бібліотечної справи і бібліографії були відсунені, а плани підготовки покажчиків стали залежати від планування розвитку народного господарства та політики партії в галузі розвитку науки, культури, освіти.

Поступова передача невластивих для Бібліотеки функцій до інших бібліотек, створення центру з методичного керівництва обласними та масовими бібліотеками, організація системи галузевих бібліотек, дала можливість ДПБ зосередитися на створенні науково-допоміжної бібліографії, забезпечення пріоритетних напрямів фундаментальної академічної науки, прикладних досліджень у галузі науки та техніки.

У цей період починається поступова централізація бібліотечної науки – її центром стає Державна бібліотека ім. В.І. Леніна. Хоча це не сприяло розвитку власної теоретичної школи бібліотекознавства і бібліографознавства, однак у ДПБ склався фаховий колектив бібліографів-практиків, який зробив значний внесок у розвиток практичних аспектів бібліографії і бібліографічної діяльності, її методичних засад функціонування і розвитку. У зазначений період сформувався творчий колектив бібліографів під керівництвом І.З. Бойко і Г.М. Гімельфарб, філологи: Ф.К. Сарана, Л.І. Гольденберг, М.В. Булавицька, Л.В. Беляєва; природничий напрям представляли: Г.І. Стецюк, А.Д. Ульянова, В.В. Павлова, К.О. Коваленко, Т.М. Щербина, Г.М. Бубновська, О.В. Бистрякова, З.М. Ващенко; сільськогосподарський: Т.Н. Щербина, О.О. Індасов, Г.Н. Песький; техніка та промисловість: Г.І. Стецюк, А.Л. Ульянова, Р.Б. Ліммер; будівництво: І.Ю. Панченко, І.З. Бойко, Г.Н. Плеський, О.С. Ровнер, Р.Б. Ліммер, Г.А. Пуліян; суспільно-політичний: В.П. Титаренко, В.О. Лівенцов, Г.М. Третяк, Г.М. Гімельфарб, Я.Н. Прайсман; педагогіка: Л.І. Гольденберг, М.П. Рудь; бібліотекознавчої бібліографії та методики бібліографії: Г.Н. Плеський, Я.Н. Прайсман, О.С. Ровнер, Бистряков, О.Я. Білик, Р.Б. Ліммер, М.Я. Каганова, Р.Б. Ліммер, А.М. Яковлева.

Використана література

1. Бібліографічний покажчик видань творів П.Г. Тичини та основна література про життя і творчість / уклад. І.З. Бойко // Тичина П.Г. Вибрані твори. – К. 1957. – Т. 3. – С. 530-548.; Бібліографія: (твори Ю.І.Яновського і літ. про нього) / уклад. Ф.К. Сарана // Яновський Ю. І. Твори: в 5 т. – К., 1959. – Т. 5. – С. 387-417.; Бібліографія: (твори Л. Первомайського та літ. про нього) / уклад. Ф.К. Сарана // Первомайський Л.С. Твори: в 3-х т. – К., 1959. – Т.3. – С. 489-502.
2. Великі будови комунізму на Півдні Української РСР: покажч. літ. / уклад.: І.Ю. Панченко, І.З. Бойко. – Х., 1952. – 43 с.; Великі будови комунізму: метод. і бібліогр. матеріали на допомогу б-кам / ДПБ; склали: Г.М.Плеський та ін. – К., 1951. – 72 с.; Великі будови Сталінської епохи : бюл. нових надходжень [у 8 вип.] / уклад. О.С. Ровнер. – К., 1951-1953. – № 1-8.; Новая техника на строительстве гидротехнических сооружений : библиогр. указ. / сост. А.Л. Ульянова. – К., 1954. – 38 с.; Передові методи житлового будівництва: бібліогр. покажч. / уклад.: Р.Б. Ліммер, Г.А. Пуліян. – К., 1952. – 52 с.
3. Гімельфарб А.Н. Переводы произведений М. Горького и литература о нем. изданные на Украине (1946-1956) // Горьковские чтения. 1953-1957. – М., 1959. – С. 775-781.; Письменник-патріот: [О. Толстой в пер. на мови народів СРСР] / уклад. І.З. Бойко // Україна. – 1955. – № 2. – С. 23.
4. Гольденберг Л.І. Антирелігійна тематика в художній літературі: [бібліогр. огляд] // Соц. культура. – 1954. – № 8. – С. 45-46; Він же. Науково-атеїстична література [корот. бібліогр. огляд] // Соц. культура. – 1956. – № 12. – С. 44-45.
5. Гольденберг Л.І. Відображення революції 1905-1907 років у художній літературі: [бібліогр. огляд] // Соц. культура. – 1955. – № 3. – С. 42-43.; Він же. Тема партії в художній літературі: [бібліогр. огляд] // Соц. культура. – 1956. – № 2. – С. 36-38.
6. Гольденберг Л.І. Нові твори українських письменників: [бібліогр. огляд] // Соц. культура. – 1960. – №3. – С. 41-42.; Гольденберг Л.І. Питання української мови в «Наукових записках» університетів і педагогічних інститутів Української РСР: [бібліогр. огляд за 1957-1960 рр.] // Укр. мова в школі. – 1960. – № 1. – С. 79-85.; №5. – С. 69-77.
7. До виборів у Верховну Раду УРСР: матеріали до книжкової виставки та для голосних читань / АН УРСР, ДПБ; уклад.: Л.І. Вовченко, Г.М. Гімельфарб, І.З. Бойко. – К., 1950. – 32 с.; До виборів у Верховну Раду СРСР: метод. і бібліогр. матеріали на допомогу б-кам / ДПБ; за ред. Г.М. Плеський. – К., 1954. – 33 с.; Пропаганда боротьби за мир: метод. і бібліогр. матеріали на допомогу б-кам / уклад. Л.І. Вовченко. – К., 1951. – 38 с.; Радянський союз в авангарді боротьби за мир, демократію і соціалізм : покажч. рек. літ. / уклад.

- Л.І. Гольденберг. – К., 1951. – 43 с.; Прогресивні письменники світу в боротьбі за мир / уклад. М.В. Булавицька. – К., 1953. – 79 с.
8. Дубровіна Л.А. Бібліотечна справа в Україні в ХХ столітті / Л.А. Дубровіна, О.С. Онищенко; НАН України, НБУВ, Ін-т рукопису. – К., 2009. – 530 с.
9. Дубровіна Л.А. Історія Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. 1941-1964 / Л.А. Дубровіна, О.С. Онищенко; НАН України, НБУВ. – 1998. – 337 с.
10. Електроіскровий спосіб обробки металів: бібліогр. пам'ятка / уклад. Г.І. Стецюк. – К. – 1949. – 22 с.; Анодно-механический способ обработки металлов: библиогр. указ. / сост.: Г.И. Стецюк. – К., 1952. – 22 с.; Скоростное резание металлов с большими подачами по методу В.А. Колесова : библиогр. указ. / сост. Г.И. Стецюк. – К., 1954. – 43 с.; Передовой опыт новаторов-металлургов: библиогр. указ. / сост. А.Д. Ульянова. – К., 1954. – 52 с.; Лауреаты Сталинских премий в области науки, изобретений и коренных усовершенствований методов производственной работы за годы 1933-1949 по Украинской ССР / сост. : А.Л.Ульянова, Р.Б. Лиммер. – 1950. – 28 с.
11. Іван Франко. 1856-1916 : бібліогр. покажч. / АН УРСР. ДПБ; уклад. І.З. Бойко. – К. 1954. – 202 с.; Іван Яковлевич Франко: к столетию со дня рождения: памятка читателю / сост. И.З. Бойко. – М., 1956. – 72 с.; Гольденберг Л.І. Література про Івана Франка: [корот. бібліогр. огляд] // Укр. мова в школі. – 1956. – № 4. – С.84-87; Панас Мирний. 1849-1949: пам'ятка до 100-річчя з дня народження : бібліогр. та метод, матеріали / уклад. М.В. Булавицька. – К., 1949. – 47 с.; Пушкін і Україна: до 150-річчя з дня народження великого російського поета О.С.Пушкіна. 1799-1949 : корот. бібліогр. покажч. / уклад.: І.З. Бойко, Г.М. Гімельфарб. – К., 1949. – 55 с.; Гоголь і Україна: бібліогр. покажч. : до 100-річчя з дня смерті М.В. Гоголя / уклад. : І.З. Бойко, Г.М. Гімельфарб. – К., 1952.– 76 с.; Леонід Іванович Глібов: бібліогр. покажч.: до 125-річчя з дня народження (1827-1925) / АН УРСР, ДПБ; уклад. І.З. Бойко. – К., 1952. – 15 с.; Тарас Григорьевич Шевченко : памятка читателю / сост. А.М. Гімельфарб. – М., 1956. – 66 с.; М.М. Коцюбинський : бібліогр. покажч. / уклад. Г.М.Гімельфарб. – К., 1954. – 99 с.; Леся Українка : бібліогр. покажч. / уклад. М.В. Булавицька. – К., 1956. – 102 с.; Леся Українка : корот. бібліографія крит. літ. / уклад. М.В. Булавицька // Літ. в школі. – 1957. – № 2. – С. 85-87. Павло Тичина: бібліогр. покажч. / АН УРСР, ДПБ; уклад. І.З. Бойко. – К., 1951.– 139 с.; Олесь Гончар: (корот. бібліографія крит. літ.) / уклад. І.З. Бойко // Літ. в школі. – 1955. – № 3. – С. 82-85.
12. Інструкція бібліографічного опису / АН УРСР, ДПБ; уклад. О.С. Ровнер. – К., 1951. – 32 с.; Список умовних скорочень при бібліографічному описі / АН УРСР, ДПБ; уклад.: О.В. Бистряков, О.Я. Білик, Р.Б. Лиммер. – К., 1951. – 36 с.
13. Климент Ефремович Ворошилов: що читати до 70-річчя з дня народження / уклад. : Я.Д. Бирюк, А.Л.Титаренко. – К., 1951. – 19 с.; Микола Щорс: до 30-річчя з дня загибелі: бібліогр. та метод, матеріали для б-к / уклад. : В.В. Павлова, Я.Н. Прайсман. – К., 1949. – 36 с.
14. Короленко і Україна : бібліогр. покажч. / уклад. І.З. Бойко. – К., 1957. – 48 с.; І.К. Микитенко: [матеріали до бібліогр. творів] / уклад. Л.І. Гольденберг // Рад. літературознавство. – 1957. – № 4. – С. 154-157.; Марко Вовчок 1834-1907: памятка читателю / сост. А.К. Гімельфарб. – М., 1957. – 36 с.
15. Лекційна пропаганда педагогічних знань: список нової літератури: [у 4 вип.] / уклад. Г.М. Плеський. – К., 1955-1956. – Вип. 1-4.; Нова література з питань дошкільного виховання: (анот. список) / уклад. Л.І.Гольденберг // Дошк. виховання. – 1956. – № 5. – С. 44-47.; Виховна робота школи і сім'ї: корот. бібліографія / уклад. М.П. Рудь // Рад. школа. – 1961. – № 11. – С. 89-90; 1962. – № 1. – С. 92; № 2. – С. 92-94.; Гольденберг Л.І. Нова література для батьків: [бібліогр. огляд] // Дошк. виховання. – 1962. – № 3. – С. 42-43.; Він же. Нова література про фізичне виховання дошкільників : бібліогр. огляд // Дошк. виховання. – 1961. – №6. – С. 42-43.; Він же. Що читати про виховання інтересу до навчання: [корот. бібліогр. огляд] // Рад. школа. – 1962. – № 11. – С. 49-50.; Він же. Нові книги про виховання дошкільників: (бібліогр. огляд) // Дошк. виховання. – 1963.– № 2. – С. 43–45. Він же. Організація Фізичного виховання дошкільників улітку : корот. бібліогр. огляд // Дошк. виховання. – 1964. – № 6. – С. 42-43.
16. Матеріали до бібліографії шевченкяни за роки Великої Вітчизняної війни / уклад. Ф.К. Сарана // Питання шевченкознавства. – К., 1958. – С. 146-171.; Бібліографічний список дисертацій та авторефератів про Т.Г.Шевченка: (1939–1963) / уклад. Л.В. Беляєва // Рад. літературознавство. – 1964. – № 2. – С 149-152.; Т.Г.Шевченко: бібліографія ювіл. літ. 1960–1964 / уклад. Ф.К. Сарана. – К.: Наук. думка, 1968. – 624 с.; Тарас Григорьевич Шевченко : бібліогр. бібліографії 1840-1960 / уклад. : І.З. Бойко та Г.М. Гіммельфарб. – К., 1961. – 75 с. +Сократ?
17. Нерушимая дружба братских народов СССР: к 300-летию воссоединения Украины с Россией: метод. матер. для массовых б-к / ГБЛ, ГПБ и др; сост.: И.З. Бойко и др. – М., 1954. – 72 с.; До 300-річчя возз'єднання України з Росією: (корот. бібліогр) / уклад. Н.П. Рудь // Рад. школа. – 1954. – № 1. – С. 58-59; № 3. – С. 61; № 4. – С. 49-50; № 5. – С. 59; № 6. – С. 57.; Російські і українські письменники про визвольну війну українського народу 1648-1654 рр. та возз'єднання України з Росією / уклад. : І.З.Бойко // Літ. в школі. – 1954. – № 1. – С. 83-88.; Гольденберг Л.І. Література, присвячена великому трьохсотріччю: [бібліогр. огляд] // Культ.-освіт. робота. – 1954. – № 2. – С. 56-58.
18. Перша російська революція 1905-1907 рр. : бібліогр. покажч. / ДПБ; уклад.: В.П.Титаренко, В.О.Лівенцов, Г.М. Третяк. – К., 1955. – 168 с.; До 50-річчя першої Російської революції 1905-1907 рр. : метод. та бібліогр. матеріали на допомогу б-кам / уклад. Я.Н. Прайсман. – К., 1955. – 25 с.

19. Пропаганда постанови Пленуму ЦК КПРС «Про дальше збільшення виробництва зерна в країні і Про освоєння цілинних і перелогових земель»: метод. і бібліогр. матеріали на допомогу б-кам / ДПБ. – К., 1954. – 57с.; Союз робітничого класу і селянства – вирішальна сила в боротьбі за комунізм : бібліогр. покажч. / уклад.: В. Титаренко. В. Лівенцов. І. Панченко. – К., 1956. – 72 с.; 5 Грудня – день Сталінської Конституції: (до 15-річчя Сталінської Конституції) : корот. покажч. літ. – К., 1951. – 31 с.
20. Соціалістичний реалізм: корот. бібліографія крит. літ. / уклад. І.З. Бойко // Літ. в школі. – 1959. – № 1. – С. 85-87.; справа всієї партії, всього народу : бібліогр. покажч. / уклад.: В.С. Лончак, О.П. Дараган. – К.: Держполітвидав УРСР, 1962. – 64 с.; КПРС – керівна і спрямовуюча сила радянського народу в будівництві комунізму : покажч. літ. / уклад.: В.С. Дончак, О.П. Дараган. – К., 1962. – 64 с.
21. Список нової літератури з питань бібліотекознавства і методики бібліографії та історії книги: № 1-17 / уклад. Г.М. Песький [та ін.]. – К., 1949-1954. – № 1-17.; Список видань бібліотеки за 1954 рік : бібліогр. покажчики / уклад. Г.М. Песький, Я.Н. Прайсман // Державка публічна бібліотека АН УРСР у 1954 році. – К., 1955. – С. 100-102.
22. Травопольна система землеробства – запорука високих і сталих урожаїв : анот. покажч. літ. / уклад. Т.М. Щербина. – К., 1950. – 71 с.; Передовий досвід вирощування високих урожаїв озимої пшениці та кукурудзи в Українській РСР : корот. бібліогр. покажч. – К., 1953. – 20 с.; Кукурудза – цінна кормова і продовольча культура : рек. бібліогр. покажч. / уклад. Т.Н. Щербина. – К., 1955. – 72 с.; Методи роботи колгоспника-вченого Т.С. Мальцева: рек. бібліогр. покажч. / уклад. : Т.М. Щербина, О.О. Індісов. – К., 1955. – 40 с.; Меліорація і сільськогосподарське використання болотних і заболочених земель Полісся: покажч. літ. / уклад. : Т.Н. Щербина, О.О. Індісов. – К., 1956. – Вип. 1. – 88 с.; Песький Г.Н. Нова сільськогосподарська література в радянській бібліографічній періодиці: [бібліогр. огляд] / Г.Н. Песький // Вісн. с.-г. науки. – 1958. – № 3. – С. 90-94.
23. Украинская литература. Дооктябрьский период: рек. указ. / ГБЛ, ГПБ; сост.: И.З. Бойко, И.В.Булавицкая, А.М. Гимельфарб и др. – М., 1957. – 181 с.
24. Учет и охрана библиотечных фондов: аннот. указ. основной лит. / сост. Я.Н. Прайсман. – К., 1950. – 44с.; Методика роботи над книгою: матеріали для організації книжкової виставки / уклад. Р.Л. Бухіна. – К., 1951. – 9 с.; Що читати про організацію читацького систематичного каталога в бібліотеках: корот. бібліогр. покажч. / уклад. : М.Я. Каганова, А.М. Яковлева. – К., 1953. – 27 с.
25. Что читать об использовании природного газа в промышленности, автотранспорте, коммунальном хозяйстве, в быту и об эксплуатации газопроводов / сост. А.Д. Ульянова. – К. – 1948. – 22 с.